

פתרון הבחינה

תנ"ך

חורף תשפ"א, 2021, שאלון: 1261

מוגש ע"י דליה שטיפמן, מורה לתנ"ך של ביה"ס "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – בראשית (40 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 1-3 (לכל שאלה - 20 נקודות): בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות על כל הסעיפים: סעיף א' (6 נקודות), וסעיפים ב-ג (לכל סעיף 7 נקודות).

שאלה 1

סעיף א'

- (1) מי יזם את הגירוש של ישמעאל והגר: שרה. לביסוס: "ותרא שרה את בן הגר המצרית... ותאמר לאברהם גרש את האמה הזאת ואת בנה".
- מדוע: כי שרה לא רצתה שישמעאל בנה של אמה, יחלוק את ירושת אברהם יחד עם בנה יצחק.
- לביסוס: "... כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק".
- (2) יחסו של אברהם ליוזמת הגירוש: אברהם ראה בזה דבר רע, כלומר התנגד לזאת. לביסוס: "וירע הדבר בעיני אברהם על אודת בנו".

סעיף ב'

- (1) יש המבקרים את אברהם וטוענים שנהג כלפי הגר בחוסר אחריות:

אברהם מגרש את הגר ואת ישמעאל, וכל מה שהוא נותן לה זה כיכר לחם ומימיית מים: "וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה...". דבר זה מעיד על חוסר אחריות, הוא מגרש אותה בחוסר כל, עם צידה מועטה. ומהר מאוד המים נגמרו, כשהגר וישמעאל תועים במדבר: "... ותתע במדבר באר שבע. ויכלו המים מן החמת...". בנוסף, הוא משלח אותה ברגל למדבר, הוא שם את הצידה "על שכמה", והרי יכול היה לתת לה חמור שלא יילכו ברגל, להקל עליהם.

(2) הביקורת על תפקודה של הגר כאם: שהזניחה את בנה ישמעאל. כשנגמרו להם המים, הגר הניחה את ישמעאל תחת השיחים והלכה לשבת במרחק ממנו. הביקורת היא על כך שלא פעלה למען בנה, לא חיפשה מקור מים באזור ומיד נקטה בפאסיביות ובייאוש, תוך הזנחת בנה. לביסוס: "ויכלו המים מן החמת ותשלך את הילד תחת אחד השיחים. ותלך ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת..."

האם הביקורת מוצדקת: תתקבל כל דעה של "כן" או "לא", שתנומק נכונה. לדוגמה:

כן, לדעתי הביקורת מוצדקת. הגר כאימא, אמורה לדאוג לבנה ולא להתייאש בקלות. הייתי מצפה ממנה שתטרח לחפש אחר מקור מים או עזרה באזור, במקום לשקוע בפאסיביות ובבכי, כפי שנאמר עליה: "... ותשב מנגד ותשא את קולה ותבך".

או: לא, הביקורת אינה מוצדקת. הגר המיואשת, הבטוחה שהם על סף מוות, מעדיפה להתרחק מבנה ולא לחזות במותו. לביסוס: "ותלך ותשב מנגד הרחק... כי אמרה אל אראה במות הילד".

סעיף ג'

(1) על פי פסי' ט"ו-ט"ז, הגר לא הבחינה בבאר כי הייתה שקועה בצערה על בנה העומד למות, ועיניה מלאות דמעה מצער.

(2) על פי פסי' י"ז-י"ח, ה' נתן דעת להגר, באמצעות המלאך ששלח אליה. מלאך ה' התגלה להגר ועודד אותה, שה' שמע את הנער, כלומר ידאג לו ואף מברך אותו שיהיה לעם גדול. המלאך מצווה עליה לקום ולהחזיק את ישמעאל בידה, כלומר לפעול באקטיביות. דברי העידוד, יחד עם הקימה של הגר והידיעה מעם ה', שישמעאל לא ימות עתה, נתנו בה דעת ואת היכולת לראות את הבאר הנמצאת בסמוך לה.

שאלה 2

סעיף א'

(1) ראייה המלמדת שפרעה היה נסער מחלומותיו:

"ויהי בבקר ותפעם רוחו..." – נאמר מפורשות שפרעה התעורר נסער בבוקר, בגלל חלומותיו. **או:** "ויהי בבקר... וישלח ויקרא את כל חרטמי מצרים ואת כל חכמיה ויספר להם פרעה את חלומיו" – עם בוקר, פרעה ממחר לקרוא לכל חכמיו לפתור את חלומותיו, מה שמעיד שהוא היה נסער מהם.

(2) מדוע היה פרעה נסער מחלומותיו:

כי הוא אינו יודע כיצד לפרשם ואף חכמיו וחרטומיו, אינם מצליחים לפתור את חלומותיו. לביסוס: "... ויספר פרעה להם את חלומו ואין פותר אותם לפרעה". **או:** המראות בחלומותיו, מעידים שמדובר בעניין לאומי, המתקשר לכלכלת מצרים: היאור, הפרות והשיבולים, לכן היה נסער מהם.

סעיף ב'

(1) ראייה המלמדת שיוסף מבקש להוכיח לפרעה את סמכותו כפותר חלומות :
 יוסף אינו מסתפק בפירוש החלום לפרעה, אלא אף מציע לו כיצד לנהוג לאור חלומותיו. לביסוס : פס' ל"ג-ל"ו, בהן מציע יוסף לפרעה, לאגור מזון בשבע השנים הטובות שיבואו על מצרים, כדי שלא יסבלו מרעב שיבוא בשבע השנים הרעות, שלאחר מכן : "ויקבצו את כל אכל השנים הטובות הבאות ויצברו בר... והיה האוכל לפקדון לארץ לשבע שני הרעב...".

(2) כאשר יוסף מציע את התוכנית הכלכלית לפרעה, הוא רומז שהוא עצמו האדם הראוי לנהל אותה, לראיה : "ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתוהו על ארץ מצרים". יוסף מציע לפרעה למנות "איש נבון וחכם" שיפקח על תוכניתו הכלכלית. במילים אחרות, יוסף מציע את עצמו, מאחר והוכיח לפרעה את חוכמתו, לעומת כל חכמי מצרים והחרטומים שנכשלו.

סעיף ג'

(1) דוגמה לכך שיוסף השתלב היטב בתרבות מצרים :
 "ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף" – פרעה מעניק ליוסף את טבעת החותם המלכותית שלו, בזאת הוא מעניק לו יפוי כוח מלכותי, יוסף הופך להיות משנה למלך מצרים.
או : "... וילבש אותו בגדי שש וישם רביד הזהב על צווארו" – יוסף מולבש בבגדי מלכות, כדי לרומם את מעמדו בעיני העם.

או : "וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לפניו אברך ונתון אותו על כל ארץ מצרים" – יוסף זוכה לכבוד מלכותי, שרק מכובדי המלך זוכים לו.

או : "ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח" – יוסף מקבל שם מצרי, המעיד על השתלבותו בתרבות מצרים.

או : "ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן און לאישה" – יוסף נישא לבת כהן מצרי, נישואיו לאישה מצריה ממשפחה מכובדת, מעידה על השתלבותו בתרבות מצרים.

- וכן תיתכנה דוגמאות נוספות מהפסוקים.

(2) מדרשי השם מבטאים את הרצון של יוסף להתחיל בחיים חדשים במצרים (על התלמיד לבחור ולהסביר מדרש שם אחד) :
 מנשה – "כי נשני אלהים את כל עמלי ואת כל בית אבי" – יוסף מודה לה' על כך שהולדת בנו, גרמה לו לשכוח את סבלו ואת בית אביו (כלומר, לשכוח את חייו הישנים ולהינתק מהם, ולהתחיל בחיים חדשים).

אפרים – "כי הפרני אלהים בארץ עניי" – יוסף מודה לה' שהעניק לו פוריות והצלחה בארץ שבה סבל שנים רבות. במילים אחרות, יוסף מודה לה', על ההזדמנות שניתנה לו להתחיל בחיים חדשים וטובים במצרים.

שאלה 3

סעיף א'

(1) יוסף דרש מאחיו, במפגש הראשון איתם: שכולם יישארו אסורים במצרים כבני ערובה, מלבד אחד מהם שילך אל בית אביהם בכנען להביא את אחיהם הקטן למצרים, כהוכחה לחפותם (כלומר, תשעה ישארו אסורים ואחד ילך).

כעבור שלושה ימים, יוסף שינה את דרישתו: כל האחים ילכו להביא את אחיהם הקטן, מלבד אחד שיישאר במאסר כבן ערובה (כלומר, אחד יישאר אסור ותשעה ילכו).

(2) דברי יוסף בפס' י"ח היכולים להסביר את השינוי בדרישתו: "...את האלהים אני ירא", יוסף מעיד על עצמו שהוא אדם הגון, ירא ה', לכן הוא מסתפק באסיר אחד כבן ערובה.

סעיף ב'

(1) על פי הרמב"ן, יוסף הכיר את אחיו, כי ידע שהם יבואו למצרים [בגלל הרעב], כלומר. חיכה לבואם. האחים לא הכירו את יוסף, משום שלא העלו בדעתם שאדם הנמכר כעבד לישמעאלים יהיה לשליט במצרים.

(2) בבראשית ל"ז, פס' ט"ז-כ: יוסף מחפש אחר אחיו הרועים, וכשהוא מתקרב אליהם, הם מתנכלים לו זוממים להמיתו. לביסוס: "ויראו אותו מרחוק ובטרים יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו"

בבראשית מ"ב, פסוקים ז'-ט': כאשר יוסף רואה את אחיו, הוא נוהג בהם בניכור ומאשים אותם שבאו לרגל את הארץ. לביסוס: "וירא יוסף את אחיו ויכרם ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות". הניגוד בין המצבים הוא בעמדת הכוח: בבראשית ל"ז, האחים בעמדת כוח, מתנכלים ליוסף. בניגוד לבראשית מ"ב, שם יוסף בעמדת כוח ומתנכל לאחיו.

סעיף ג'

(1) הפרט החדש בנוגע ליוסף, שנמסר בדברי האחים במצרים ולא הוזכר בסיפור המכירה: שיוסף פנה בתחנונים ובכני אל אחיו שהשליכו אותו לבור, אך הם לא שמעו לו והתעלמו ממנו.

(2) לדעתי, פרט זה מוזכר בפרק מ"ב ואינו מוזכר בסיפור המכירה, משום שהאחים חושבים שהצרה הבאה עליהם במצרים, היא עונש על התנהגותם האכזרית כלפי יוסף, תוך התעלמות מתחנוניו. לביסוס: "... אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחנונו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת".

תיתכנה תשובות נוספות, המבוססות ומנומקות היטב.

פרק שני – שמות (20 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 4-5 (לכל שאלה – 20 נקודות)
בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות על כל הסעיפים: (סעיף א) (6 נקודות), וסעיפים ב-ג (לכל סעיף – 7 נקודות).

שאלה 4

סעיף א'

(1) ההנחיה של ה' למשה: להחזיר את בני ישראל לכיוון מצרים, אל המקום ממנו באו. מטרת ההנחיה: להטעות את פרעה ולגרום לו לחשוב שבני ישראל מבולבלים ותועים בדרכם. זאת כדי שהמצרים ירדפו אחר בני ישראל, ואז ה' יעניש אותם. כך יכירו כולם, בכבודו ובכוחו של ה'.
(2) על פי פסוק כ"ה, המטרה הושגה: מרכבות המצרים [שהוסרו מהם גלגליהם], התנהלו בכבדות ונתקעו בבוץ, והמצרים הבינו שהם הובסו: "אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים", כי ה' נלחם למען בני ישראל. המצרים מכירים בכבודו ובכוחו של ה'.

סעיף ב'

(1) השאלה שראב"ע שואל: מדוע בני ישראל, לא נלחמו במצרים הרודפים אחריהם, והרי הם היו מחנה גדול המונה אנשים רבים לעומת צבא מצרים שכלל שש מאות אלף אנשים בלבד?
התשובה של ראב"ע: בני ישראל היוצאים ממצרים, נולדו וגדלו לתוך השיעבוד המצרי והיו מורגלים לראות במצרים את אדוניהם. לכן, דור זה שהיה מורגל בהשפלה ושיעבוד, לא העלה על דעתו לצאת ולהילחם כנגד אדונו.
(2) דברי העם למשה בפס' י"א-י"ב, מבססים את תשובת ראב"ע:

העם מזכיר למשה, שעוד בהיותם במצרים, הם ביקשו ממנו שיניח להם בעבדותם: "חדל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבוד את המצרים". דבריהם מעידים, שהם מעדיפים את השעבוד המצרי, שהיו כבר רגילים אליו. דור של עבדים, שאינו מכיר דבר אחר מלבד עבדות.

סעיף ג'

(1) השורשים ר-א-ה ו-י-ר-א, מלמדים על השינוי הפנימי שחל בבני ישראל:
פס' י': "ופרעה הקריב... וייראו מאוד..." – בתחילה העם ירא מהמצרים הרודפים אותם.
פס' י"ג: "ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה'..." – משה הרגיע את העם, לבל ייראו מהמצרים, ומורה לו לראות בישועת ה'.
פס' י"ד: "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד..." – משה הבטיח לעם שלא יראו עוד את המצרים, ה' ישמיד אותם.
פס' ל': "וירא ישראל את מצרים מת..." – בני ישראל ראו את מותם של המצרים בים.
פס' ל"א: "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' וייראו העם את ה'..." – הראייה של העם את נפלאות ה', מביאה לידי ראיה ה' ולאמונה בו ובמשה עבדו.

העם עבר שינוי פנימי: מראיית המצרים הרודפים אותם ויראה מהם, לראיית ישועת ה' ויראה ממנו. (העם כבר אינו מפחד מהמצרים, אינו רואה בהם את אדונו).

(2) בפס' כ"ו-ל', בני ישראל רואים את המצרים הטובעים בים סוף, כאשר הים מכסה עליהם וכל גופותיהם מוטלות על שפת הים. מראה זה מסייע לבני ישראל בתהליך הנפשי של הוצאתם מעבדות לחירות, הם ראו את מי שהיו אדוניהם ומשעבדיהם, מאבדים את כוחם ואת חייהם. הם אינם כבולים להם עוד. כאילו הטביעו את עבדותם מאחוריהם, עם טביעת המצרים, ועתה הם חופשיים.

שאלה 5

סעיף א'

(1) התחייבות של ה' כלפי העם בברית המתחדשת (על התלמיד לציין אחת):

- "אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראה כל אשר אתה בקרבו את מעשה ה'..." - ה' מתחייב לחולל נפלאות למען בני ישראל.

- "הנני גרש מפניך את האמורי והכנעני..." - ה' מתחייב לגרש / להשמיד את עמי כנען היושבים בארץ, כדי שבני ישראל ישבו בה.

(2) התחייבות הנדרשת מן העם בברית זו (על התלמיד לציין אחת):

- "השמר לך פן תכרת ברית ליושב הארץ אשר אתה בא עליה" - אסור לבני ישראל לכרות ברית עם עמי כנען.

- "כי את מזבחתם תתצון ואת מצבתם תשברון ואת אשריו תכרתון" - העם מחוייב להשמיד כל סממן פולחני אלילי. לא להשאיר סימן וזכר לעבודת האלילים של עמי כנען.

- "כי לא תשתחוה לאל אחר" - העם נדרש להתחייב שלא לעבוד אלוהים אחרים, מלבד אלוהי ישראל.

סעיף ב'

(1) [התכונות המוזכרות בפס' ו'ז: ה' רחום וסלחן, בעל סבלנות, הנוטה חסד למאמיניו (לאלפי דורות) ומאידך מעניש את החוטאים (עד דור רביעי)].

מדוע הן מוזכרות דווקא בתפילות בחודש אלול ובחודש תשרי (על התלמיד לציין שתי סיבות שונות):

1. אלו הם החודשים בהם נאמרות תפילות "הסליחות", ששיאן ביום הכיפורים שבחודש תשרי. אזכור המידות האלוהיות, מזכיר למתפללים, שה' נכון לקבל את סליחתם אם יודו בטעותם.
2. אזכור המידות, נועד לעורר את רחמיו של ה', שיפסוק לחסד את המתפלל ולא לעונש.

(2) על פי פסוק ט', משה מבקש מה' שישלח לעם ישראל על חטאיו.

בקשה זו באה מיד לאחר הצגת י"ג המידות של ה': מאחר ובין מידות ה' הוזכרו יכולת הסליחה והמחילה האלוהית, לעומת הענישה האלוהית. לכן משה מבקש מה', שינהג בעם במידת החסד.

סעיף ג'

(1) האומן מיכאלאנג'לו הבין את הפועל קרן, כשם עצם - קרן, לכן פיסל על ראשו של משה שתי קרניים קצרות.

ראב"ע פירש את הפועל קרן, מלשון אור, שפניו של משה היו מוארות, קורנות מאור (לאחר התגלות ה' אליו בהר סיני).

(2) ראיה התומכת בפירוש ראב"ע (על התלמיד להביא ראיה אחת):

"ויכל משה מדבר אתם ויתן על פניו מסוה" – כאשר משה היה מדבר עם העם, הוא היה מכסה את פניו, כדי שלא יראה האור הקורן מהן.

או: "ובבא משה לפני ה' לדבר אתו יסיר את המסוה עד צאתו..." – כאשר משה היה מדבר עם ה', הוא היה מסיר את הכיסוי מפניו שהיו קורנו אור.

או: "וראו בני ישראל את פני משה כי קרן עור פני משה..." – פניו של משה היו קורנות, מפיצות קרני אור.

פרק שלישי – נושאי הבחירה (28 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מתוך השאלות 6-10 (לכל שאלה – 14 נקודות).

בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות סעיף א' (חובה) (6 נקודות), ועל אחד מהסעיפים ב-ג (לכל סעיף – 8 נקודות).

שיבת ציון

שאלה 6

סעיף א'

(1) האירוע ההיסטורי הנרמז במזמור: הצהרת כורש [שהתירה ליהודים לשוב לארצם]. לביסוס: "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים"

השנה הלועזית בה הוא התרחש: 538 לפנה"ס.

(2) רמזים במזמור לתקופות בצורת שהיו בארץ (על התלמיד להביא שתי ראיות):

- "שובה ה' את שביטנו כאפיקים בנגב" – העם מתפלל לגשמי ברכה, כמו בעבר.

- "הזורעים בדמעה ברנה יקצרו" – המשורר מתאר את האיכר הזורע את אדמתו בדמעה, מחשש שכל עבודתו תרד לטמיון [בגלל הבצורת]. לכן המשורר מביע תקווה שהאיכר יראה שכר בעמלו ויקצור בשמחה.

- "הלוך ילך ובכה נשא משך הזרע..." – המשורר מתאר את האיכר הנושא את שק הזרעים אותו הוא מפזר באדמה כשהוא בוכה, מחשש שעבודתו תרד לטמיון בשל הבצורת.

סעיף ב'

(1) הסבר הביטוי "היינו כחולמים" בהקשרו: המשורר מתאר את התרגשותם הגדולה של שבי ציון, המתארים את השיבה לארץ כתחושה נפלאה המאפיינת חלום טוב.

(2) מה גרם לעם לשמוח:

על פי פס' ב' – ההכרה של הגויים בנפלאות שעשה ה' למען עמו ישראל (השבתם לארץ).
על פי פס' ג' – העם שמח, מכיוון שה' עשה נפלאות למענו.

סעיף ג'

לדעתי, הפס' "הזרעים בדמעה ברנה יקצרו", נכתב על הפרוכת של חוזה המדינה, מכיוון שפס' זה מעיד על ההתיישבות בארץ ישראל, חלומו של הרצל. כמו כן, פס' זה מעיד שמאמץ ועבודה קשה, משתלמים בסוף. כך גם לגבי יישוב הארץ, שתחילתו בעבודה קשה וביזע, אך בסופו יבואו הפירות המיוחלים.

המזמור כולו עוסק בשיבה ובהתיישבות בארץ ישראל, רעיון שבנימין זאב הרצל, נלחם למענו.

כמו כן, תיתכנה תשובות נוספות.

נביא ונבואה

שאלה 7

סעיף א'

(1) הדרישות שהעם נדרש למלא כדי שה' ישאיר אותנו בארץ (על התלמיד לציין שתי דרישות):

- "היטיבו דרכיכם ומעלליכם..." (פס' ג' או פס' ה') – ה' דורש מהעם לתקן את התנהגותו ולהפסיק לחטוא.
- "אם עשו תעשו משפט בין איש ובין רעהו" – לקיים משפט צדק.
- "גר יתום ואלמנה לא תעשקו" – לדאוג לשכבות החלשות בחברה, ולא לפגוע בהן.
- "ודם נקי אל תשפכו במקום זה" – לא לרצוח, לא לשפוך דם.
- "ואחרי אלהים אחרים לא תלכו" – לא לעבוד אלילים.

(2) התפיסה שרווחה בעם, נגדה יוצא ירמיהו: בית המקדש חסין ויגן עליהם. העם היה משוכנע שה' לא ייתן שיהרסו את עירו (ירושלים) ואת ביתו (בית המקדש), ואין זה תלוי בהתנהגותם. לכן היו משוכנעים שאם יתמידו בהקרבת קורבנות, בהפעלת בית המקדש, הם יינצלו.

ביסוס: "אל תבטחו לכם אל דברי השקר לאמר היכל ה' היכל ה' המה".

או: "ובאתם ועמדתם לפניי בבית הזה אשר נקרא שמי עליו ואמרתם נצלנו....".

סעיף ב'

(1) שני האירועים שהנביא מזכיר :

1. חורבן המקדש שהיה בשילה.

2. גלות ממלכת ישראל.

אירועים אלה נועדו להוכיח את טענתו של ירמיהו, שאירועים דומים עלולים להתרחש בעתיד :

כפי שה' החרیب את המקדש בשילה, כך יתן להחרیب את בית המקדש אשר בירושלים.

וכפי שגלתה ממלכת ישראל בגלל חטאיה, כך עתידה לגלות ממלכת יהודה.

(2) על פי פס' ג'ז', דברי הפורענות הקשים של ירמיהו הם גזירה שניתן לשנותה :

הנביא אומר לעם, שאם הוא ישנה את דרכיו וינהג עפ"י מצוות ה', הוא יזכה להישאר בארץ : "כי

אם היטיב תיטיבו את דרכיכם... ושכנתי אתכם במקום הזה בארץ אשר נתתי לאבותיכם..."

סעיף ג'

התפקיד הכפול של ירמיהו :

1. על פי פס' א'ז' : להוכיח את העם על התנהגותו החוטאת ולהובילו לדרך הנכונה : "... היטיבו

דרכיכם ומעלליכם... אם עשו תעשו משפט בין איש ובין רעהו..."

2. על פי פס' ט"ז-י"ט : להתפלל למען העם לפני ה'. לסנגר על העם : "ואתה אל תתפלל בעד העם

הזה..."

חוק וחברה

שאלה 8

סעיף א'

המטרה של הזכרת ה' בפס' י"ג : הבטחה לשכר, ה' יעניק שכר למקיים החוק [למלווה ששייב עם

ערב, ללווה העני את הבגד שנתן לו לעירבון].

המטרה של הזכרת ה' בפס' ט"ו : אזהרה לעונש מעם ה', למי שיפר את החוק (למעסיק שלא ישלם

לפועל את שכרו ביומו).

סעיף ב'

עיקרון הגמול העולה בקנה אחד עם החוק בדברים כ"ד, פס' ט"ז : "לא יומתו אבות על בנים...

איש בחטאו יומת", הוא עיקרון הגמול ביחזקאל י"ח, פס' ד' : "... הנפש החוטאת היא תמות".

בשניהם עיקרון הגמול המוצג הוא גמול אישי – כל אדם יתוגמל בהתאם למעשיו, ללא קשר

למעשי הדורות הקודמים.

לעומת שמות כ', פס' ה', המציג גמול לדורות : "... פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים

לשנאי".

סעיף ג'

- (1) המחוקק פונה אל השכבה הגבוהה, העשירה שבעם.
 הקבוצה באוכלוסייה עליה הוא מגן: היא קבוצת החלשים והעניים שבקרב העם. שבשולי החברה.
- (2) הסיבות לאיזכור יציאת מצרים בפס' אלה (על התלמיד לציין שתי סיבות):
1. נימוק מצפוני – עם ישראל היה עבד במצרים, הוא מכיר את הקשיים הנובעים ממצב זה, לכן מצופה ממנו לנהוג בהתחשבות כלפי הנזקקים שבקרבו
 2. נימוק היסטורי – מאחר וה' גאל את בני ישראל ממצרים, הם מחוייבים לקיים את חוקותיו ומצוותיו.
 3. אזהרה מעונש – אם העם לא יקיים את חוקותיו ומצוותיו של ה', הרי שה' עלול להענישו בשנית (בשעבוד/עבדות לעם אחר).

מזמורי תהילים

שאלה 9

סעיף א'

(1) שלוש פעולות שהצדיק אינו עושה (על התלמיד להסביר):

1. "לא הלך בעצת רשעים" – לא נהג על פי עצתם, או מחשבתם של אנשים רעים.
2. "ובדרך חטאים לא עמד" – לא חטא.
3. "ובמושב לצים לא ישב" – לא חבר לאנשים קלי דעת (העלולים להסיטו לרוע).

פעולה אחת שהצדיק עושה:

"כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" – הצדיק דבק בתורה ובמצוות ה', ונוהג על פיהן.

- (2) לדעתי, המאפיין החשוב ביותר בדמותו של הצדיק, הוא ההימנעות ממעשי חטא וחבירה לאנשים רעים. זאת מאחר והמזמור נוטה לפרט את הפעולות שהצדיק אינו עושה ונשמר מהן.
- או: לדעתי המאפיין החשוב ביותר בדמותו של הצדיק, הוא דבקו בתורת ה', כי הכתוב מפרט את הגמול הטוב שיזכה בו הצדיק. כמו כן, תיתכנה אפשרויות נוספות להסבר התשובה.

סעיף ב'

(1) הדימוי הנוגע לגורלו של הצדיק: "והיה כעץ שתול על פלגי מים..." – הצדיק מדומה לעץ השתול בסמוך למקור מים.

הגמול הצפוי לצדיק על פי דימוי זה: "... אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח" – הצדיק יזכה להצלחה בכל מעשי ידיו, ודבר רע לא יאונה לו.

(2) הדימוי הנוגע לגורלם של הרשעים: "לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו הרוח" – הרשעים מדומים למוץ, קליפת גרעיני החיטה, שאינה משמשת למאכל בני אדם.

הגמול הצפוי לרשעים על פי דימוי זה: הרשעים לא יצליחו במעשיהם ולא יזכו ליציבות, הם יהיו כמו המוץ העף ברוח, חסרי שורשים.

סעיף ג'

(1) ראייה מפס' א' המלמדת שהרשעים מתוארים כקבוצה: השימוש בלשון רבים, בתיאור הרשע: "בעצת רשעים", "בדרך חטאים", "במושב לצים". לעומת לשון יחיד, ביחס לצדיק: "אשרי האיש...".

(2) בפס' ה'-ו', נאמר שהרשעים והחוטאים לא יזוכו במשפט, כלומר הם ייענשו, מבלי יכולת להסתתר מאחורי הקבוצה: "כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד". הרשעים ייאלצו ליתן את הדין על מעשיהם, כי ה' בוחן את מעשיהם.

ספרות החכמה – ערעורים על החיים

שאלה 10

סעיף א'

הרכיבים בקללות איוב (על התלמיד לבחור שניים, להביא ראייה אחת לכל רכיב והסבר):

- הוא מביע רצון שהמועדים האלה יתבטלו – "יאבד יום אולד בו והלילה אמר הרה גבר" – איוב מייחל שיום הולדתו והיום בו הרתה בו אימו, לא היו מתקיימים.
- הוא מבקש שחושך ואפלה ישררו ביום ובלילה האלה – "היום ההוא יהי חשך אל ידרשהו אלה ואל תופע עליו נהרה" – איוב מקלל את יום הולדתו, שישרור בו חושך ושום אור לא יאיר עליו.
- הוא מזמין כוחות לא אנושיים לממש את הקללות – "יגאלהו חשך וצלמוות תשכן עליו עננה יבעתהו כמרירי יום" – שהחושך והמוות יפילו על היום הזה אימה כמו "מרירי יום" – שדים או כוחות רעים.

כמו כן, תיתכנה דוגמאות נוספות לרכיבים השונים.

סעיף ב'

ראיות לטענה של איוב שלמוות יש יתרון על החיים (על התלמיד להביא שתי ראיות ולהסבירן):

- "כי עתה שכבתי ואשקוט ישנתי אז ינוח לי" – איוב מייחל לשכב בקברו, אז ינוח על משכבו בשלום.
- "שם רשעים חדלו רגז" – שם, בקבר, אפילו הרשעים חדלים ממעשיהם הרעים.
- "ושם ינוחו יגיעי כח" – בקבר, כל העייפים שעמלו קשות בחייהם, זוכים לנוח.

סעיף ג'

בפרק ב', פס' י', איוב נוזף באשתו ואומר שעליהם לקבל מה', לא רק את הטוב, אלא גם את הרע. איוב מביע השלמה עם גורלו.

אך בפרק ג', פס' כ', איוב איננו נוהג על פי הדברים שאמר בפרק ב'. איוב מתלונן וטוען נגד ה': מה הטעם לתת חיים לאדם, אם הוא סובל בהם. איוב מתלונן על מר גורלו, ואינו מקבל את הרע בחיים.

או: על פי דבריו בפרק ג', פס' כ"ג, איוב איננו נוהג על פי הדברים שאמר בפרק ב'. איוב מתלונן על כך שה' פגע בו, כאילו הטיל מסך שחור על חייו. איוב מתלונן על מר גורלו, ואינו מקבל את הרע בחיים.

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח (12 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שאלה 11 (חובה)

יש לענות על סעיף א (חובה) (7 נקודות), ועל אחד מהסעיפים ב-ד (לכל סעיף – 5 נקודות).

שאלה 11

סעיף א'

(1) כיצד סייע אלישע לאישה האלמנה: האלמנה התלוננה לפני אלישע, שאין ביכולתה להחזיר הלוואה שנטלה. אלישע חולל למענה נס, הוא הורה לה לאסוף כלים ריקים משכניה, ולמלא אותם באמצעות מעט השמן שהיה ברשותה. את כל הכלים שהתמלאו בשמן, באופן פלאי, היא מכרה, וכך שילמה את החוב שלה.

(2) כיצד סייעה האישה לאלישע: האישה דאגה לסדר חדר לאלישע בעליית הגג שבביתה, כדי שישמש אותו בכל פעם שיעבור באזור. כמו כן, דאגה להאכיל אותו, כשעבר בעירה.

סעיף ב'

הנס בספור מתבטא בשפע הלא צפוי של השמן: "ותאמר אין לשפחתך כי אם אסוך שמן... ובאת... ויצקת על כל הכלים האלה והמלא תסיעי" – האלמנה אמרה לאלישע שיש ברשותה מעט שמן, אך מעט השמן הזה, הפך באופן ניסי לכמות גדולה של שמן, שהספיקה למלא את כל הכלים הריקים ששאלה משכניה.

והן בהפסקת זרימתו של השמן בדיוק בזמן המתאים: "ויהי כמלאת הכלים... ויאמר אליה אין עוד כלי ויעמוד השמן" – השמן הספיק בדיוק, כדי למלא את כל הכלים ששאלה האלמנה משכניה. וכשהתמלאו כל הכלים, פסקה גם זרימתו המופלאה של השמן.

סעיף ג'

(1) משמעות התואר "גדולה" – עשירה.

(2) אלישע פונה אל השונמית, ומציע את עזרתו בפנייה אל המלך או אל שר הצבא בעבורה. השונמית מסרבת לקבל כל עזרה ממנו, באומרה: "בתוך עמי אנכי יושבת" (פס' י"ג) – משמע, היא אינה זקוקה לעזרתו, שכן היא יושבת בתוך עמה - בתוך קהילת מכובדים, שיש לה קשרים אצל המלך.

סעיף ד'

דברי האישה: "אל אדוני איש האלהים אל תכזב בשפחתך", מעידים שהאישה חששה מאכזבה, לכן לא ביקשה מאלישע שיעשה עבורה דבר.